

ISTORIE

Ion Nistor (1876–1962) a fost una dintre cele mai importante personalități bucovinene. Doctor (1909), apoi docent (1912) al Universității din Viena, profesor extraordinar la Universitatea din Cernăuți (1912), membru al Academiei Române (1915), președinte al Secțiunii Istorice a Academiei (1930), director al Bibliotecii Academiei (1945–1948), rector al Universității din Cernăuți și profesor de istorie la Facultatea de Litere și Filozofie (1920–1940) și la Facultatea de Istorie din București (1940–1941), Ion Nistor s-a remarcat printr-o activitate științifică prodigioasă, dar și ca luptător pentru emanciparea națională și culturală a Bucovinei. A redactat Actul Unirii, pe care l-a citit în cadrul Congresului General al Unirii Bucovinei (28 noiembrie 1918). În calitate de membru al Partidului Național Liberal, după Unirea din 1918 a făcut parte din mai multe guverne, ca ministru delegat cu administrația Bucovinei (1918–1920; 1922–1926), ministru al lucrărilor publice (1927–1928), ministru al muncii, sănătății și asigurărilor sociale (1934–1937), ministru al cultelor și artelor (1939–1940).

A condus revistele *Junimea literară* (1904–1939) și *Codrul Cosminului* (1924–1939) și a coordonat activitatea gazetei *Glasul Bucovinei*. Activitatea sa științifică însumează peste trei sute de lucrări, studii și articole cu tematică istorică, unele publicate, altele rămase în manuscris. Printre acestea se numără: *Bucovina sub raportul politic și administrativ* (1915), *Românii și rutenii în Bucovina: Studiu istoric și statistic* (1915), *Istoria Bisericii din Bucovina și rolul ei național-cultural în viața românilor bucovineni* (1916), *Istoria fondului bisericesc din Bucovina* (1921), *Istoria Basarabiei* (1923), *Românii transnistreni* (1925), *Răsunetul războiului din 1877 în Bucovina și Basarabia* (1927), *Unirea Bucovinei: 28 noiembrie 1918. Studiu și documente* (1928), *Însemnătatea Unirii* (1930), *Contribuții la relațiile dintre Moldova și Ucraina* (1933), *Bucovina sub dominațiunea românească* (1938), *Vechimea așezărilor românești dincolo de Nistru* (1939), *Tudor Vladimirescu și Sfânta Alianță* (1940), *Temeiurile romano-bizantine ale începuturilor organizației noastre de stat* (1943) și altele. De asemenea, este editorul mai multor volume din colecția Hurmuzaki, cea mai importantă colecție de documente externe privind istoria românilor.

În 1950 este arestat fără a i se intenta vreun proces; este eliberat după cinci ani de detenție în închisoarea de la Sighet. În perioada comunistă lucrările sale au fost incluse în indexul cenzurii.

**ION
NISTOR** **ISTORIA**
BASARABIEI

Scriere de popularizare

Introducere de
Virgil Pâslariuc

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Andreea Niță
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Art Group

© HUMANITAS, 2017

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Nistor, Ion
Istoria Basarabiei / Ion Nistor; pref.: Virgil Pâslariuc. –
București: Humanitas, 2017
Conține bibliografie
Index
ISBN 978-973-50-5663-6
I. Pâslariuc, Virgil (pref.)
94

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin email: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021/311 23 30

CUPRINS

<i>Introducere</i> (Virgil Pâslariuc)	IX
<i>Notă asupra ediției</i>	xxxiii
Prefață	3

PARTEA ÎNTÂI DE LA ORIGINE PÂNĂ LA 1812

I. Obârșia românilor și năvălirile barbarilor	9
1. Zămislirea neamului românesc 2. Năvălirea goților și hunilor	
3. Viețuirea românilor împreună cu slavii 4. Vechea cârmuire a românilor și încreștinarea lor	
5. Invazia avarilor, bulgarilor și maghiarilor	
II. Întemeierea Principatelor Române	22
1. Originea numelui Basarabia 2. Cetatea Albă și Chilia 3. Descălicatul Țării Moldovei	
4. Întinderea stăpânirii moldovenești asupra Hotinului	
III. Alexandru cel Bun, întregitorul hotarelor basarabene	33
1. Dobândirea Cetății Albe și Chiliei 2. Ivirea turcilor în Europa și măsurile de apărare contra lor	
3. Întocmirile interne din Moldova	
4. Organizațiunea bisericească	
IV. Ștefan cel Mare, apărătorul Basarabiei	53
1. Frământările interne și pierderea Hotinului și Chiliei 2. Luptele lui Ștefan pentru recucerirea cetăților Hotin și Chilia	
3. Ciocnirea cu tătarii și ridicarea cetății Orheiului 4. Prădăciunile cazacilor și zidirea cetății Sorocei	
5. Apărarea Chiliei și Cetății Albe prin bătăliile de la Podul Înalt și Războieni	
V. Căderea Chiliei și Cetății Albe și consecințele ei politice și economice . . .	71
1. Prefacerea cetăților moldovenești în raiale turcești 2. Ocuparea Pocuției ca despăgubire pentru pierderea cetăților basarabene	

VI ISTORIA BASARABIEI

VI. Pierderea Tîghinei și a Bugeacului	79
1. Urmașii lui Ștefan cel Mare 2. Raiaua Benderului și ocuparea Bugeacului 3. Alexandru Lăpușneanu 4. Bătălia de la Cahul și raialele Ismail și Reni	
VII. Așezarea tătarilor în Bugeac	94
1. Penetrația tătarilor în raiale 2. Colonizarea Bugeacului cu tătari și organizarea lor 3. Viața bisericească a românilor din raiale 4. Traiul de toate zilele la tătari 5. Valurile sau troianele tătărești din Bugeac	
VIII. Organizarea hotarului de apărare contra tătarilor.	112
1. Pârcălăbia Lăpușnei 2. Fondarea Chișinăului 3. Codrul Tigheciului și codrenii 4. Căpitănia Codrului	
IX. Răzvrătirile orheiienilor și răscoala Cantemireștilor din Bugeac	122
1. Ieremia Movilă și satele hănești 2. Răscoala orheiienilor 3. Pacea de la Hotin și răzvrătirea lui Cantemir Mîrza 4. Ctitoriile lui Vasile Vodă Lupu în Basarabia 5. Încuscirea lui Vasile Vodă cu cazacii	
X. Răscoala Hânceștilor și războaiele turco-polone	134
1. Bătălia de la Chișinău și înfrângerea Hânceștilor 2. Cucerirea Cameniței de către turci 3. Înfrângerea turcilor la Hotin 4. Hătmănia lui Duca Vodă în Ucraina 5. Înfrângerea turcilor la Viena și răscoala moldovenilor și cazacilor 6. Planurile lui Sobieski în Moldova	
XI. Legăturile cu muscalii și noile uzurpări turcești și tătărești.	149
1. Dimitrie Cantemir și Petru cel Mare 2. Bătălia de la Stănilești și retragerea lui Cantemir în Rusia 3. Prefacerea Hotinului în raia turcească 4. Hotinenii sub stăpânirea turcească 5. Noi uzurpări tătărești în hotarul celor 32 de ceasuri în lung și două ceasuri în curmeziș	
XII. Soarta țărănilor și dezrobirea lor.	162
1. Raporturile dintre marii și micii proprietari 2. Origina și soarta vecinilor 3. Hrisovul de dezrobire al lui Constantin Vodă	
XIII. Războaiele dintre ruși și turci și extinderea hotarelor Rusiei până la Nistru.	174
1. Uneltilor rusești în Moldova 2. Împărțirea Poloniei și subjugarea tătarilor din Crimeea 3. Răpirea Bucovinei 4. Anexarea Ucrainei Hanului și retragerea tătarilor din Bugeac	

PARTEA A DOUA
DE LA RĂPIRE PÂNĂ LA DEZROBIRE

I. Răpirea Basarabiei	185
1. Izbucnirea războiului ruso-turc în 1806 și suferințele moldovenilor 2. Negociațiunile de pace de la Giurgiu și București 3. Redeschiderea	

ostilităților și slăbiciunea Porții 4. Protestul moldovenilor contra cesiunii Basarabiei	
II. Organizarea administrativă și legislația sub ruși	194
1. Împărțirea administrativă 2. Clasele sociale și regimul pământean 3. Regimul „Așezământului obrazovaniei oblastiei Basarabiei“ 4. Dispozițiile noului „Așezământ“ 5. Reacțiunea sub Nicolae I și „Regulamentul“ lui Voronzov 6. Transformarea „oblastiei“ în „gubernie“ și introducerea „zemstvelor“ în Basarabia 7. Congresul din Paris și realipirea la Moldova a ținuturilor Cahul, Bolgrad și Ismail 8. Congresul din Berlin și pierderea din nou a Basarabiei sudice	
III. Populațiunea Basarabiei.	212
1. Catagrafia din 1817 2. Rutenii și lipovenii 3. Armenii și grecii 4. Bulgarii și găgăuzii 5. Evreii 6. Țigani 7. Colonizările în Basarabia 8. Coloniile nemțești 9. Coloniile rusești și căzăcești 10. Coloniile agricole evreiești 11. Preponderența etnică a moldovenilor și soarta coloniștilor moldoveni din Caucaz 12. Rezistența românilor față de măsurile de rusificare	
IV. Împroprietărirea țăranilor în Basarabia	229
1. Teama țăranilor de robia muscălească 2. Tocmelile agricole sub ruși și „contractul normal“ 3. Ucazul de împroprietărire din 1861 4. Legea agrară din 1919	
V. Viața bisericească sub ruși	238
1. Mitropolitul Gavriil Bănulescu și începuturile organizației bisericești în Basarabia 2. Așezămintele de cultură bisericească 3. Dimitrie Sulima, continuatorul operei lui Gavriil și urmașii săi Irinarh și Antonie 4. Începutul rusificării sub arhiepiscopul Pavel și urmașii săi Serghie, Isachie și Neofit 5. Episcopul Iacob și cărțile moldovenești ale Frăției Nașterii Domnului 6. Episcopul Vladimir și apariția <i>Luminătorului</i> 7. Oprimarea curentului moldovenesc sub Serafim și răspândirea „Inochentismului“ 8. Mănăstirile din Basarabia 9. Moșiile mănăstirilor închinat și Noul Neamț	
VI. Așezămintele școlare.	265
1. Începuturile învățământului public în Moldova 2. Școlile domnești din Basarabia 3. Soarta învățământului moldovenesc sub ruși 4. Rusificarea școlilor primare 5. Înstrăinarea învățământului secundar	
VII. Activitatea literară	278
1. Continuitatea vechilor tradițiuni literare moldovenești 2. Renașterea curentului național-cultural în Basarabia	

VIII ISTORIA BASARABIEI

VIII. Revoluția rusească și unirea Basarabiei cu Patria-Mamă	296
1. Luptele pentru autonomie și constituirea Sfatului Țării	
2. Proclamarea Republicii și votarea Unirii	
3. Ratificarea actului Unirii necondiționate	

Literatura	319
----------------------	-----

Ilustrațiuni	323
------------------------	-----

ADDENDA

Basarabia sub gospodăria românească	327
---	-----

Izvodul numelor	361
---------------------------	-----

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Prima ediție a *Istoriei Basarabiei* a fost publicată în anul 1923, la Cernăuți, la Editura Institutului de Arte Grafice „Glasul Bucovinei“. Lucrarea s-a bucurat de un mare succes, motiv pentru care în cursul aceluiași an au apărut încă trei ediții, iar în anul următor, încă una. În perioada comunistă *Istoria Basarabiei* a fost inclusă în indexul cenzurii.

După 1989, când Ion Nistor și-a recăpătat, post-mortem, locul bine meritat în cultura română, lucrarea a revenit în atenția cititorilor. În 1991 Editura Humanitas publică o nouă ediție, în îngrijirea lui Stelian Neagoe, cu un studiu introductiv amplu despre opera și personalitatea lui Ion Nistor.

Ediția de față reia ediția princeps a *Istoriei Basarabiei*. Spre deosebire de ediția din 1991, textul este integral și reprodus întocmai, fără modernizări ale lexicului. Prin urmare, intervențiile editoriale s-au limitat la actualizarea grafiei și punctuației în conformitate cu normele în vigoare astăzi. În plus, s-au îndreptat tacit câteva erori tipografice evidente și s-a actualizat grafia toponimelor (Chiev/Kiev, Cuciuc-Cainargi/Kuciuc-Kainargi). Au fost păstrate ca atare toate formele mai vechi sau regionale, chiar dacă acestea variază în text (să dea/să deie, să vină/să vie, guvernator/gubernator etc.), precum și forme care reflectă o pronunție sau au o justificare etimologică. Au fost menținute alternanțele de genitiv-dativ feminin singular în *-ei* și *-ii* (țării/țarei, Dunării/Dunărei), precum și formele duble de plural (francezii/franțuzii). S-a ținut cont de preferințele autorului în ceea ce privește unele nume proprii (de pildă, Cârlovăț, pentru Karlowitz; Atila, pentru Atilla; Hajdău, pentru Hâjdeu/Hasdeu). Opțiunile de grafie ale autorului au fost păstrate și atunci când se referă la evenimente politice importante, precum „unire“ sau „revoluție“. S-au eliminat, atunci când nu se justificau, unele evidențieri în cursive.

La fel ca ediția din 1991, și cea de față se încheie cu o Addenda, „Basarabia sub gospodăria românească“, un important studiu al lui Ion Nistor dedicat bilanțurilor administrației românești în Basarabia, redactat în timpul războiului. Spre deosebire de ediția din 1991, în care sunt omise primele cinci paragrafe din introducere și ultimele două din încheiere, ediția prezintă reproduce întreg textul studiului publicat de Ion Nistor în 1941.

Volumul de față reia ilustrația ediției princeps – imagini care prezintă locuri, evenimente sau personaje menționate în text. Am preferat restituirea documentară în detrimentul calității unora dintre ilustrații.

*Închin această carte
amintirii tuturor celor ce s-au jertfit
pentru dezrobirea Basarabiei
și celor ce au contribuit
la realipirea ei la Patria-Mamă.*

PREFAȚĂ

La izbucnirea războiului mondial sosiră asupra noastră cumplite vremuri, de nu stăteau de scrisoare, ci de griji și suspinuri, cum zice cronică. În învălmășeala acelor vremuri de zvârcoliri și prefaceri, fără precedent în istoria lumii, o soartă norocoasă mă opri în calea pribegiei mele pentru a mă arunca în Basarabia, unde o vitregă și nelegiuită stăpânire se prăbușise sub povara păcatelor și fărădelegilor sale, pentru ca, de sub ruinele ei, să renască o nouă viață de dreptate și libertate națională, în conformitate cu străvechile tradițiuni politice și culturale ale acestei frumoase și binecuvântate părți a Moldovei lui Ștefan cel Mare.

Și tocmai pentru a contribui, cu toată dragostea și puterea sufletească, la acea renaștere, care nu putea avea alt izvor de viață decât trezirea și întărirea conștiinței naționale, venisem în Basarabia, împreună cu mulți alți intelectuali din toate unghiurile pământului românesc. Contribuțiunea aceasta o începui, îndată după sosirea mea, printr-o conferință în sala spațioasă a Casei Eparhiale, tratând despre rostul regiunilor basarabene în trecutul neamului nostru. Interesul cărturarilor basarabeni pentru istoria română, pe care o stăpânire străină avusese toată grija de a o tăinui cu tâlc, mă determină să fac o scrie întregă de conferințe de acest fel, atât la Universitatea Populară din Chișinău, cât și la cursurile pentru învățători și institutori, pentru profesorii secundari și pentru studenții universitari.

După fiecare lecțiune eram asaltat de auditori cari întrebau unde ar putea ceti în tihnă cele auzite la curs. Drept răspuns la această întrebare a fost hotărârea mea de a închea lecțiunile ținute într-o expunere sistematică a întregului material istoric privitor la trecutul Basarabiei, în legătură, firește, cu istoria celorlalte regiuni locuite de români.

Hotărârea luată atunci se îndeplinește prin cartea aceasta, o scriere sinceră, modestă și fără altă pretenție decât aceea de a servi la edificarea sufletească a românilor basarabeni, cari, în timpurile acelea grele, mi-au oferit cea mai largă și prietenoasă ospitalitate. Gândul meu a fost să dau în mână cetitorilor o carte în care să se reoglindească faptele săvârșite de moșii și strămoșii noștri pe meleagurile basarabene, de la așezarea lor acolo până în zilele noastre, cu toate necazurile și suferințele lor, cu toată munca și jertfa lor, cu toată nădejdea și încrederea în izbânda care era să vină, pentru a încununa jertfele și străduințele lor milenare.

În urmărirea acestui gând, am adunat tot ce am putut găsi cu privire la istoria Basarabiei în vasta noastră literatură istorică. Pentru întâmplările mai recente am întregit informațiunile mele cu cele văzute, auzite și constatate de mine la fața locului, în timpul petrecerii mele în Basarabia. M-am străduit, în mod cinstit, să rezum rezultatele, cercetările speciale și să aduc lumină într-o serie întregă de chestiuni controversate.

Pentru a înlesni lectura unei cărți de popularizare ca aceasta și pentru a nu spori dimensiunile ei din cale-afară, am crezut că cetitorii se pot lipsi de citațiunile obișnuite de izvoare și de autori, rezervându-mi lucrul acesta pentru o altă ediție pur științifică, care se va adresa specialiștilor în materie. Din aceleași motive, prezint cetitorilor, în anexă, numai o parte din literatura istorică, și anume numai cărțile cari tratează istoria Basarabiei sub stăpânirea rusească.

Pentru a face lectura cât se poate de intuitivă, am înzestrat cartea, nu fără jertfe considerabile, cu o serie de ilustrațiuni pe care le-am cules din diferite scrieri ca: *L'Image de la Bessarabie*, *Basarabia*, de Zamfir Arbore, *Neamul românesc în Basarabia*, a dlui N. Iorga și multe altele.

Cartea cuprinde două părți. Partea întâi cuprinde trecutul Basarabiei până la Răpire; partea a doua tratează istoria Basarabiei sub stăpânirea rusească până la Unire. Partea întâi are menirea să introducă pe cetitori, și îndeosebi pe cărturarii basarabeni, în istoria mai veche a țării lor, pe care istoriografia rusească le-o tăinuiește, să arate temeiul imprescriptibilelor noastre drepturi asupra regiunilor moldovenesti dintre Prut și Nistru și să curme, o dată pentru totdeauna, poftele nelegiuite ale acelor ce până mai ieri țineau sub călcâiul lor această străveche moștenire românească.

Scrierea de față deschide seria cărților de popularizare ce vor apărea în Biblioteca „Așezământului I.C. Brătianu“ în București.

Mai bine ca oricine ne dăm seama de lipsa de perfecțiune a lucrurilor omenești și, prin urmare, și a acestei modeste scrieri. Trăim însă într-o vreme în care istoria *se face* mai curând decât se scrie. Și dacă, cu toate acestea, am îndrăznit să dau publicității această carte, am făcut-o pentru a-mi îndeplini o veche făgăduință dată fraților basarabeni în timpuri mari și pentru ca să se adeverească cuvântul lui Alexandru Hajdău, că, „în râvna noastră de a ne lumina, noi nu ne-am lăsat mai prejos decât alții“.

Cernăuți, Ziua Înălțării Sf. Cruci, 1922
I. Nistor

PARTEA I
DE LA ORIGINE PÂNĂ LA 1812

CAPITOLUL I

OBĂRȘIA ROMÂNILOR ȘI NĂVĂLIRILE BARBARILOR

1. Zămislirea neamului românesc – 2. Năvălirea goșilor și hunilor – 3. Viețuirea românilor împreună cu slavii – 4. Vechea cărmuire a românilor și încreștinarea lor – 5. Invazia avarilor, bulgarilor și maghiarilor

1. Zămislirea neamului românesc

Din lanțul Carpaților se desprind mai multe șiraguri de dealuri și coline care, asemenea unor unde încremenite, năzuiesc spre miazăzi și răsărit, pentru a se pierde în stepele Bugeacului și Bărăganului. Printre șiragurile de dealuri străbat ușor apele curgătoare, care, brăzdând adânc albiile Sucevei, Moldovei, Bistriței și Putnei, își deschid larg drumul spre șes, unde se adună în valea Siretului, a Prutului și a Nistrului, spre a ajunge mai răpede în Dunăre și în mare. Din punctul de vedere al configurațiunii geografice, ținutul de la poalele răsăritene ale Carpaților până la apa Nistrului, care-l hotărniceste dinspre miazănoapte și răsărit, ni se înfățișează ca un întreg geografic bine determinat.

În deplină conformitate cu unitatea sa geografică, acest vast ținut a avut în trecut aceeași soartă istorică. În timpurile străvechi hălăduiau pe aici triburi nomadice de sciți și sarmați până ce veniră peste ele seminții tracice, spre a le împinge peste Prut și Nistru. Dintre aceste seminții, cele mai renumite erau dacii și geții. Dacii cuprinseseră munții și regiunea dealurilor, câtă vreme geții iubeau mai mult câmpiile mănoase de la șes. Geții și dacii erau oameni harnici și muncitori în vreme de pace și viteji în timp de război. Fiind oameni destoinici și pricepuți, ei au înțeles ușor că în unire zace puterea și de aceea regele lor Decebal a izbutit în scurt timp să unească toate semințiile geto-dacice sub energica sa cărmuire, întemeind un regat mare și puternic, care cuprindea în hotarele sale întreg Ardealul și ținuturile ce se așterneau la poalele munților până la Dunăre și până spre Nistru. Mulțumită cumințeniei și energiei lui Decebal, regatul dacic ajunsese cu vremea așa de puternic, încât îndrăzni să amenințe pacea și siguranța

Împărăției Romane, care, la începutul erei creștine, era cea mai mare și mai puternică împărăție din lume.

În fruntea acestei împărății se găsea, pe vremea lui Decebal, împăratul Marc Ulpiu Traian, un bărbat cumpătat, dară hotărât, care, văzând că regele dacilor ațâța neconținut semințiile tracice de la sudul Dunărei împotriva stăpânirii romane, își puse în gând să-și măsoare puterea cu Decebal și să înlătore primejdia dacică, care turbura consolidarea și întărirea romanismului la Dunăre. Traian își dedea bine seama că asimilarea și romanizarea semințiilor tracice din Moesia va întâmpina piedici serioase câtă vreme ele vor găsi rezim la triburile conaționale din Dacia liberă. Era deci nevoie ca și acestea să ajungă sub regimul roman, pentru ca întreaga națiune tracică să aparție aceleiași împărății.

În scopul acesta, Traian așternu un pod statornic peste Dunăre, porni cu multă oaste contra lui Decebal, îl bătu în două războaie neobișnuit de crâncene, cucerii regatul geto-dacic și-l încorporă Imperiului Roman (107 d.Hr.). În amintirea acestei mărețe fapte de arme, Traian porunci să se ridice în Roma un stâlp de marmoră învelit pe dinafară cu un brâu de sculpturi ce reprezintă luptele lui Traian cu dacii. Stâlpul acesta împodobește până azi una din piețele publice din Roma și este cunoscut sub numele de „Columna lui Traian“. Prin cucerirea Daciei și ocuparea podișului transilvănean, Traian asigură Imperiului Roman un important punct strategic la nordul Dunărei. Numai sprijinindu-se pe acest punct strategic, romanii au fost în măsură de a opri pe loc popoarele năvălitoare și de a asigura pacea și liniștea imperiului încă aproape 200 de ani.

Dară romanii nu erau numai meșteri neîntrepuți în meșteșugul războiului, ci ei erau și cei mai iscusiți meșteri în cârmuirea popoarelor cucerite. Alipirea unei țări la Împărăția Romană însemna în vremurile acelea câștigarea ei pentru cultură și civilizație. Și aceasta cu drept cuvânt, fiindcă în urma legionarilor biruitori păseau ingineri pricepuți, cari desfundau căile de comunicație și legau țara cucerită cu imperiul; păseau negustori isteți cari aduceau neamurilor cucerite diferite mărfuri și unelte de gospodărie, de care ele aveau neapărată nevoie; păseau, în sfârșit, slujbași de tot felul spre a face rânduială în cârmuirea țării și a o așeza pe temelii noi și solide. Administrația romană și legile pe care ea se întemeia erau așa de bune și desăvârșite, încât ele n-au putut fi întrecute nici până în zilele noastre. În felul acesta purcedeau romanii față de fiecare țară pe care o cucereau. Așa s-a purces și față de

Dacia, pe care Traian dorea să o lege pentru vecie de Împărăția Romană, creând aci, la hotarul acestei împărății, un popor nou, *poporul român*.

Pentru a deprinde pe localnici la o viață mai înaintată, Traian chemă din întinsa sa împărăție oameni deprinși a trăi la orașe, a face negoț și meșteșuguri și a munci pământul mai bine și mai rațional, și-i așează în Dacia. Din fericire nici nu era nevoie a se stărui mult pe lângă ei să vină și să se așeze în noua provincie, fiindcă se știa pretutindeni că noua cucerire a lui Traian era o țară bogată și înzestrată de natură cu cele mai scumpe și mai alese daruri. Pământul era mănos, udat de bogate ape curgătoare și umbrit de frumoși codri seculari. Pe lângă aceasta, pământul Daciei mai ascundea și ascunde până în zilele noastre, în adâncimele sale, imense zăcăminte de aur, argint și alte comori minerale.

În condițiunile acestea, Dacia atrase chiar din primii ani de la cucerire un număr considerabil de coloniști din toate părțile Imperiului Roman, cari veneau cu drag să se așeze aci în mod statornic. În scurtă vreme răsăriră ca prin farmec sate și orașe înfloritoare în locul vechilor așezări dacice ce fuseseră dărâmate în mare parte în cursul crâncenului și îndelungatului război de cucerire.

La împopularea noilor ținuturi contribuiri foarte mult și ostașii romani, cari, după împlinirea serviciului militar, treceau în rândurile veteranilor spre a fi răsplătiți pentru serviciul lor militar prin împrietărirea cu loturi întinse de pământ. Veteranii aceștia se căsătoreau cu femei dace și contribuiau astfel la apropierea, asimilarea și contopirea cuceritorilor cu cuceritorii.

Din amestecul acesta a două neamuri, deopotrivă de viguroase și războinice, s-a zămislit, la Dunăre și în Carpați, un popor nou, *neamul nostru românesc*. Noi vorbim, firește, cu unele modificări, limba strămoșilor noștri romani și dintre toate popoarele neolatine numai noi purtăm, cu mândrie, numele romanilor. Până și cuvântul „veteran“ trăiește în limba noastră în forma de bătrân. Veteranii legiunilor romane au fost deci bătrânii sau strămoșii noștri. Astfel s-a încheat neamul nostru și s-a contopit așa de strâns cu pământul leagănelui său, încât el, în ciuda tuturor furtunilor care în scurgerea veacurilor s-au descărcat asupra lui, a rămas neclintit în țara sa de baștină și a păstrat neștirbit, timp de aproape 2 000 de ani, din tată în fiu, limba latină și bogata comoară de alese însușiri ale firii moștenite de la strămoșii romani.

2. Năvălirea goților și hunilor

Ursita a hărăzit neamului nostru una din cele mai frumoase și mai binecuvântate țări din lume. Dar fiindcă țara aceasta era așezată la hotarul răsăritean al Împărăției Romane, ea era, chiar din capul locului, expusă neconținut încalcărilor dușmane. Dacia era așezată chiar în drumul popoarelor ce năvăleau din răsărit spre apus. Nu trebuie să ne mirăm deci dacă aceste neamuri barbare, ademenite de bogățiile țării noastre, râvneau la acestea. Din această pricină neamul nostru, chiar de la zămislirea sa, a avut în istorie rolul ingrat de a face mereu pe străjerul de hotar, apărând brazda strămoșească cu cele mai grele jertfe. Iată motivul pentru care poporul român, în scurgerea veacurilor, n-a găsit mai curând răgazul cuvenit pentru a se închea bine politicește în lăuntru și pentru a-și dezvolta alesele sale facultăți și aptitudini pe tărâm cultural, ci a luptat neîntrerupt pentru apărarea țării sale, călcate de dușmani fără număr. De pieptul său de aramă s-au frânt, veacuri de-a rândul, valurile năvălitorilor din răsărit și, mulțumită rezistenței sale, au putut găsi vecinii săi din apus liniștea cuvenită pentru a lucra în tihnă la înjghebarea și consolidarea culturii și civilizației europene.

Nici nu ne închegaserăm bine ca neam, când nenumărate seminții barbare din stepele nemărginite de dincolo de Nistru începură să bată cu strășnicie la porțile Imperiului Roman, cerând cu nerăbdare intrare în Dacia. Cei mai nerăbdători de a se împărtăși de bogățiile Daciei erau vandalii, goții și gepizii, seminții germane, care, în dorul lor de pribegie, se scoborâră din regiunile baltice spre sud, până ce ajunseră să pună stăpânire pe stepele pontice, rămase părăginite în urma dispariției vechilor seminții scito-sarmatice. Pe la mijlocul veacului al III-lea după Hristos, goții își întetiră atacurile împotriva Daciei, silind în cele din urmă pe romani de a evacua această provincie și de a se retrage cu armata și cu întreg aparatul administrativ dincolo de Dunăre, în Moesia (271).

Deodată cu armata părăsiră, firește, Dacia și slujbașii provinciei, cari nu mai aveau nici un rost sub noua stăpânire barbară. Evacuări de felul acesta s-au făcut în nenumărate rânduri în cursul așa de schimbăcios al recentului război mondial. Bucovina, de pildă, a suferit nu mai puțin de șase evacuări de acest fel. Tot așa a evacuat și împăratul Aurelian Dacia, cu gândul de a se reîntoarce când împrejurările o vor permite.

Din nenorocire însă, stăpânirea romană nu s-a mai putut întoarce în Dacia, astfel că această bogată și înfloritoare provincie a rămas pentru multă vreme pradă lăcomiei barbarilor năvălitori. Cu toate acestea însă, populația rurală care muncea pământul n-a părăsit Dacia; de asemenea rămaseră la rosturile lor meseriașii, negustorii și târgoveții înstăriți, continuându-și ocupațiunile și îndeletnicirile lor sub barbari ca și sub romani. Și aceasta cu atât mai mult, cu cât înșiși barbarii stăpânitori aveau neapărată nevoie de supuși harnici și pricepuți. Este, în genere, o părere greșită când se crede că barbarii năvălitori răspândeau numai foc și pârjol în jurul lor. Din contră, barbarii aveau cel mai viu interes ca populația băștinașă să rămână la rosturile ei, spre a spori producția și spre a le procura mijloacele materiale de care ei nu se puteau lipsi. Din aceste considerațiuni, barbarii se străduiau chiar să sporească populația subjucată prin cetele de prizonieri pe cari îi ridicau din provinciile romane de dincolo de Dunăre de câte ori făceau incursiuni într-acolo.

De altfel, goții nici nu aveau de gând să rămână în părțile noastre. Dorul lor de pribegie îi mâna mereu spre sud, pentru a pătrunde mai adânc în Imperiul Roman, unde sperau să găsească bogății și mai mari de cum și le închipuiseră în Dacia. Împinși de alte seminții năvălitoare, ei trecură curând Dunărea și se așezară în Moesia, pentru ca în cele din urmă să ajungă până în Italia, unde se stinseră fără nici o urmă în luptele ce avură de susținut acolo. În graba retragerii lor din părțile noastre, o domniță din neamul lor își îngropă bogatele podoabe de aur în valea Buzăului lângă satul Pietroasa de azi. Acolo s-a descoperit în zilele noastre acest tezaur ce se păstrează în muzeul din București sub numele de „Cloșca cu puii de aur“, fără îndoială, una din cele mai prețioase comori din câte s-au păstrat din vechime.

După retragerea goților năvăliră alți barbari asupra Daciei. De astă dată aceștia erau de seminție mongolică, *hunii*, cari, sub regele lor Attila, înființară în șesul panonic un mare imperiu ce cuprindea în hotarele sale și părți din țările noastre. Și acești barbari aveau nevoie de brațe de muncă și în acest scop ei recurgeau la hărnicia strămoșilor noștri. Ba mai mult chiar, ei întreprindeau expedițiuni de pradă peste Dunăre, în Imperiul Roman, și nu se întorceau niciodată de acolo fără să aducă cu sine cete numeroase de robi romani, spre a-i așeza în Dacia și a spori astfel numărul elementului latin de pe malul stâng al Dunărei.

3. Viețuirea românilor împreună cu slavii

Pe vremea stăpânirii hunilor pătrunseră în părțile noastre, în mod pașnic, *seminții slavone*. Ele veneau din regiunile dinspre miazănoapte și răsărit, de la obârșia Bugului și a Niprului, unde se găsea țara lor de baștină, o regiune păduroasă, plană, străbătută de ape curgătoare și presărată cu lacuri și mlaștini, precum o indică de altfel și nomenclatura ei geografică. În regiuni muntoase întretăiate de văi adânci, slavii pătrunseră numai cu ocazia migrațiunilor lor. Dovadă pentru aceasta este marea deosebire între toponimia slavă din Carpați, Alpi și Balcani și cea din regiunea lor de baștină.

Pribegirea semințiilor germane spre sud a pus în mișcare și pe slavi, și anume în aceeași direcțiune. Căci prin retragerea germanilor din regiunile pontice, s-a produs în urma lor un *vacuum* geografic, care a și fost imediat umplut de numeroase seminții slave, dornice și ele de o viață mai slobodă, de pământuri mai largi pentru turmele lor și de un trai mai bun. În a doua jumătate a veacului al V-lea, triburile slave atinseră deja Carpații, încumetându-se chiar de a-i trece pentru a pătrunde în Ardeal și în Panonia – Ungaria de mai târziu.

Slavii aceștia erau oameni pașnici și muncitori. În drumul pribegiei lor, ei se luau după cursul apelor, pe care le și botezară uneori după limba lor. În strânsă legătură cu ceața ce acoperea smârcurile și mlaștinile patriei lor de origină, în legătură cu murmurul izvoarelor și cu adâncimile iazurilor era și credința lor păgână. Trăind în părțile geroase și pline de ceață, ei erau mânați spre miazăzi și de dorul cerului senin și de lăcomia după bogățiile din Imperiul Roman.

În năzuințele lor spre miazăzi, ei ajunseră în țările noastre, unde poposiră mai multă vreme. Aici ei se așezară în vecinătatea strămoșilor noștri, o vale fiind locuită de români, alta de slavi, învoindu-se destul de bine unii cu alții. Dovadă pentru aceasta este nomenclatura văilor vecine; lângă Valea Suhei întâlnim Valea Seacă, lângă Mesteacăniș găsim Breaza, lângă Bistrița este Răpedea ș.a. Cu vremea, ai noștri se împrieteniră de-a binelea cu slavii, se încusciră cu ei, precum arată termenii bărbat și nevestă, unul de origine latină, altul de obârșie slavă, și se ajutau unii pe alții la munca câmpului, împrumutând unii de la alții până și uneltele de gospodărie, pe care le folosea fiecare cu numele împrumutat. Trăind astfel zeci de ani în megieșie, românii avură prilej să deprindă multe datini, credințe și obiceiuri de la slavi, fără însă ca ei să se fi lepădat de datinile și credințele lor strămoșești. Viețuirea aceasta împreună a lăsat urme adânci și în